1928'DEN GÜNÜMÜZE KADAR TDK YAZIM KILAVUZLARINDAKİ KELİME SAYILARI ÜZERİNE

ON THE WORD NUMBERS IN THE TURKISH LANGUAGE ASSOCIATION SPELLING BOOK FROM 1928 TO PRESENT

DOI: 10.33404/anasay.881097

Çalışma Türü: Araştırma Makalesi / Research Article[1]

Mine KILIÇ[*] Gülden SAĞOL YÜKSEKKAYA[**]

ÖZ

Bu çalışmada, 1928 yılında yayımlanan *İmlâ Lûgati'*nden başlamak üzere Türk Dil Kurumu tarafından yayımlanan on bir farklı kılavuzun dizinlerinin tamamı taranarak karşılaştırma tablosuna aktarılmış; dizinlerindeki toplam kelime sayıları incelenmiş, kelimelerin artış ve azalış nedenleri, harfler bazındaki kelime sayılarının bütün dizine oranı değerlendirilmiştir.[2] Karşılaştırma neticesinde elde edilen veriler, kelime sayıları açısından değerlendirildiğinde genel

1- Makale Geliş Tarihi: 15. 02. 2021 Makale Kabül Tarihi: 02. 03. 2021

* Doktora Öğrencisi., Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe ve Sosyal Bilimler Anabilim Dalı Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği, minekilic@windowslive.com, **ORCID ID** https://orcid.org/0000-0002-8328-0970

** Prof. Dr., Marmara Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili Edebiyatı Bölümü Eski Türk Dili Anabilim Dalı, guldensagol@marmara.edu.tr, **ORCID ID** https://orcid.org/0000-0002-1204-1390

2- İmlâ Lûgati, Devlet Matbaası, İstanbul, 1928 (İL 1928).
İmlâ Kılavuzu, 1. Baskı, TDK, 1941 (İK 1941).
Yeni İmlâ Kılavuzu, 1. Baskı, TDK, 1965 (YİK 1965).
Yeni Yazım Kılavuzu, 9. Baskı, TDK, 1977 (YYK 1977).
İmlâ Kılavuzu, TDK, 1985 (İK 1985).
İmlâ Kılavuzu, TDK, 1988 (İK 1988).
İmlâ Kılavuzu, TDK, 1993 (İK 1993).
İmlâ Kılavuzu, TDK, 1996 (İK 1996).
İmlâ Kılavuzu, TDK, 2000 (İK 2000).
Yazım Kılavuzu, TDK, 2005 (YK 2005).
Yazım Kılavuzu, TDK, 2012 (YK 2012).

olarak dizinlerdeki kelime sayılarında artış olduğu gözlemlenmiştir. Bu artışın önemli bir kısmının dilin canlı yapısıyla bağlantılı olarak değişen ve gelişen dünyada ortaya çıkan ihtiyaçların bir sonucu olduğu görülmüştür. Artışın bir diğer nedeni ise kılavuza sonradan dâhil edilen kelimelerden kaynaklanmaktadır. Ayrıca yıllar içinde dizinlere hangi kelimelerin gireceği ya da hangilerinin dizin dışında kalacağı konusunun da çok net kurallarla belirlenemediği görülmüştür. Bu konuda dilin doğal seyrinde kullanımdan düşen kelimeler görülmüş, diğer taraftan Kurumun yapısındaki değişikliklerin, dünya görüşlerinin ya da siyasi düşüncenin de kelime sayısını etkilediği tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Türkçe, Türk Dil Kurumu, Yazım, İmla, Yazım Kılavuzu, Dizin.

ABSTRACT

In this study, the total number of words in the eleven different spelling guides published by the Turkish Language Institution, starting from the *İmlâ Lûgati* published in 1928, were examined, and the reasons for the increase and decrease of the word numbers were evaluated. All of the indexes of these guides have been scanned and transferred to the comparison table. When this table was evaluated in terms of word numbers, it was observed that there was an increase in the number of words in the indexes in general. It has been observed that a significant part of this increase is a result of the needs arising in the changing and developing world in connection with the living structure of language. Another reason for the increase is due to the words that were included in the indexes, although they exist in the language. In addition, over the years, it has been observed that which words will enter the index, or which will be excluded from the index cannot be determined with very clear rules. In this regard, the words falling out of use in the natural course of the language were observed, on the other hand, it was observed that the changes in the structure of the Institution, philosophy of life or political considerations also affected the series.

Keywords: Turkish Language, Turkish Language Institution, Spelling, Spelling Guide, Index

Giriş

Türkler, metinlerle izlenebilen 1300 yıllık tarihleri boyunca değişik dönem ve çevrelerde on üç farklı yazı sistemini kullanmışlardır. Türklerin bu kadar çok alfabe değiştirmiş olmaları çok geniş coğrafi alanlara yayılmış olmaları, çeşitli uygarlık çevrelerine girmeleri, farklı din ve kültürleri benimsemeleri gibi

sebepler ile açıklanabilir (Sağol Yüksekkaya, 2013, s. 393). Türkler tarafından neredeyse bin yıl kullanılan Arap asıllı Türk alfabesi, Türkçenin özellikle ünlülerini gösterme hususunda yeterli olmadığı gibi Arap asıllı alfabe kendi dilinin kurallarını da birlikte getirmiş, Türkçe kelimelerin yazımı hep problem olmuş, kelimeler aynı metinde hatta aynı satırda bile birkaç farklı biçimde yazılmıştır. Ancak Latin asıllı Türk alfabesine geçildikten sonra da yazım ile ilgili problemler sona ermemiş, alfabe değişikliğinin ardından geçen doksan üç yılda yazımda gelenekleşme sağlanamamıştır. Fakat yazımları yerleşmiş sayılabilecek dillerde bile başka başka yazımlara, değişik tutumlara rastlanabilmektedir. Bu durum da yazım sorununun sadece alfabe ile bağlantılı olmayan evrensel boyutta bir problem olduğunu göstermektedir (Aksan, 1977, s. 311).

Türkiye Cumhuriyeti Devletinin kurulmasının ardından 1 Kasım 1928'de Latin asıllı Türk alfabesinin kullanılmaya başlamasıyla birlikte yazım konusunda kısmen bir düzelme olsa da problemler farklı boyutlar kazanarak devam etmiştir. Türkçenin ses yapısına uygun olan Latin asıllı yeni alfabenin hazırlanmasında; alfabenin çift harf bulundurmaması, millî nitelikler taşıması, seslerin uluslararası niteliklerinin değiştirilmemesi ve işaretli harflere mümkün olduğunca az yer verilmesi tercih edilmiş; bu çerçevede 29 harften oluşan bir alfabe belirlemiştir (Bağdemir, 2020, s. 9). Sesçil yazım düzeninin benimsendiği yeni alfabede her ses için bir harf ilkesi esas alınmıştır. Bu alfabe, dilin ses yapısına uygun olmakla birlikte ilk yıllarda hangi işaretin hangi sesi karşılayacağı problemleri,[3] sonrasında ise ayrı-bitişik yazım, büyük-küçük harf kullanımı, alıntı kelimelerin yazımı gibi sorunlar sadece konunun uzmanlarının değil bu konuyla ilgili yeterli bilgisi olsun olmasın toplumun her kesiminin dahil olduğu tartışmalara sebep olmuştur.

Dil, insan topluluklarını bir yığın veya kitle olmaktan kurtararak onları aralarında duygu ve düşünce birliği olan bir millet hâline getirir (Kaplan, 1983, s. 45). Milleti oluşturan önemli unsurlardan biri olan dilde ve yazımda birliğin sağlanması ihmal edilemeyecek bir husustur.

Yazım kılavuzları dil ve yazımda birliği sağlayan kaynakların başında yer alır. Dolayısıyla yeni bir alfabeyle birlikte doğru yazım, daha da önemlisi yazım birliği için yazım/imla kılavuzuna ihtiyaç duyulmuş, Türkçenin yazım/imla kılavuzlarını düzenleme ve yayımlama görevi yasal olarak Türk Dil Kurumuna (TDK) verilmiştir.

3- İL 1928 dizininde "jimnastik, ğeçenlerde, ğevşeklik, Teccal, pozitivism, baryom, radiyum,…" yazılışları görülmüştür.

Türk Dil Kurumunun bugüne kadar yayımladığı kılavuzlar, 27. baskıya ulaşmıştır. Bunlar içinde Dil Heyeti tarafından çıkarılan İL 1928 de vardır, çünkü kurum bu baskıyı kendi yayını gibi değerlendirmekte bu nedenle İK 1941'i ikinci baskı olarak adlandırmaktadır. Diğer taraftan özel birtakım yayınevleri ya da kişiler tarafından hazırlanan kılavuzlar da çok farklı dizin özellikleri ile başvuru kaynağı olarak yayımlanmıştır. Mesut Bulut, Cumhuriyet döneminden günümüze yazım kılavuzları ile ilgili çalışmaları derlediği çalışmasında 1928'den 2013'e kadar yüz elliden fazla kılavuz ya da yazım kuralları adıyla çıkan eserden söz etmiştir (Bulut, 2013, s. 292- 300). Kılavuzlardan yazım konusunda birliği oluşturmaları beklenirken neredeyse her biri farklı bir dizin ve kurallar bütünü ile oluşturulan bu kılavuzlar, henüz gelenekleşmemiş bir imlada karmaşayı daha da arttırmış, kılavuzlara duyulan güveni sarsmış, bir yandan da kişileri yazım konusunda duyarsızlaştırmıştır.

TDK'nın ilk kılavuzlarında sesçil yazım düzenine sıklıkla vurgu yapılmıştır. Bu konuda YİK 1965'teki, "Milletlerin çoğunun imlası yüzyıllar boyunca yapılan denemelerin sonucudur. İmla düzeni bu uzun deneme ve uygulamalar sonunda kararlı biçim alır. Zamanla dillerin değişmesi, imlâ kalıplarının ise olduğu gibi kalışları imlâların aksamasına yol açar. Bu yüzden her imlâ az çok kusurludur" (YİK ,1965, s. 1) açıklaması geleneksel imla düzeninin yerleşiklikle bağlantılı olduğunu ifade etmektedir. Bu ifadeden yeni Türk alfabesinin gelenekselleşme yönünde zamana ihtiyacı olduğu anlamını çıkarmak mümkündür.

Yazım kuralları ya da yazım geleneği, dillerin hayatıyla kıyaslandığında insan hayatıyla karşılaştırılamayacak bir süreç gerektirmektedir. Bugün alfabe değişiminin üzerinden yüz yıla yakın bir süre geçmiş olsa da bu süre sistemin oturması için yeterli olmamıştır, ama son yıllarda yazım konusundaki tartışmaların nispi olarak azalması yavaş yavaş geleneksel sürece doğru gidiş olarak kabul edilebilir.

Kurumun 27. baskı olan YK 2012 dizinine, 2020 yılına kadar Kurum ağ ortamından ulaşılmıştır. Bugün kılavuz dizini *Güncel Türkçe Sözlük'*ten takip edilmekte yazım kurallarına ise yazım kılavuzu başlığı altında ağ ortamından ulaşılmaktadır. Süreç Kurumun artık kılavuz dizinini ayrı olarak yayımlamayacağı, kelimelerin yazılışı için sözlüğün esas alınacağı yönünde bir çizgi takip etmektedir. Bu çalışmada TDK'nın yayımladığı, önemli farklılıklar gösteren on bir ayrı kılavuzun karşılaştırılan dizinlerinde kelime sayılarının gösterdiği farklılıklar ve nedenleri üzerinde durulmuştur.

YÖNTEM VE BULGULAR

Dilin canlı yapısıyla eş bir süreç olarak sözlüklerden ve kılavuz dizinlerinden bir dilde kelimelerin aldığı şekli; dizinlerdeki kelimelerin artışlarını ya da azalışlarını takip etmek mümkündür. Türkçenin söz varlığındaki değişim, yazım kılavuzları incelenerek ortaya konulabilir (Akdağ, 2020, s. 70).

Çalışma çerçevesinde dizinleri incelenen kılavuzların toplam kelime sayılarında artış olduğu görülmektedir (Tablo 1).

Tablo 1. İncelenen Kılavuz Dizinlerindeki Toplam Kelime Sayıları

	YK 2012	**YK 2005**	**İK 2000**	**İK 1996**	**İK 1993**	**İK 1988**	**İK 1985**	**YYK 1977**	**YİK 1965**	**İK 1941**	**İL 1928**
Toplam Kelime Sayıları	**76182**	**63959**	**63194**	**55879**	**33217**	**28695**	**27256**	**27116**	**24097**	**26033**	**23065**

Kılavuz dizinleri hem harfler bazındaki kelime sayıları hem de toplam kelime sayıları açısından değerlendirildiğinde YİK 1965 dışında sürekli artan bir eğilim göstermektedirler. Bu tablo çizgi grafikle değerlendirildiğinde, dizine giren toplam kelime sayılarında, İK 1996'dan itibaren ise hızlı bir yükseliş olduğu görülmektedir.

Kılavuzlardaki toplam kelime sayılarını gösteren grafikte, kılavuz baskılarını kelime sayılarındaki artış yönünden gruplandırabileceğimiz de görülmüştür. İL 1928'den sonra aslında Kurum bünyesinde basılan ilk kılavuz olan İK 1941'de artan kelime sayısı, YİK 1965'te düşüş göstermiştir.[4]

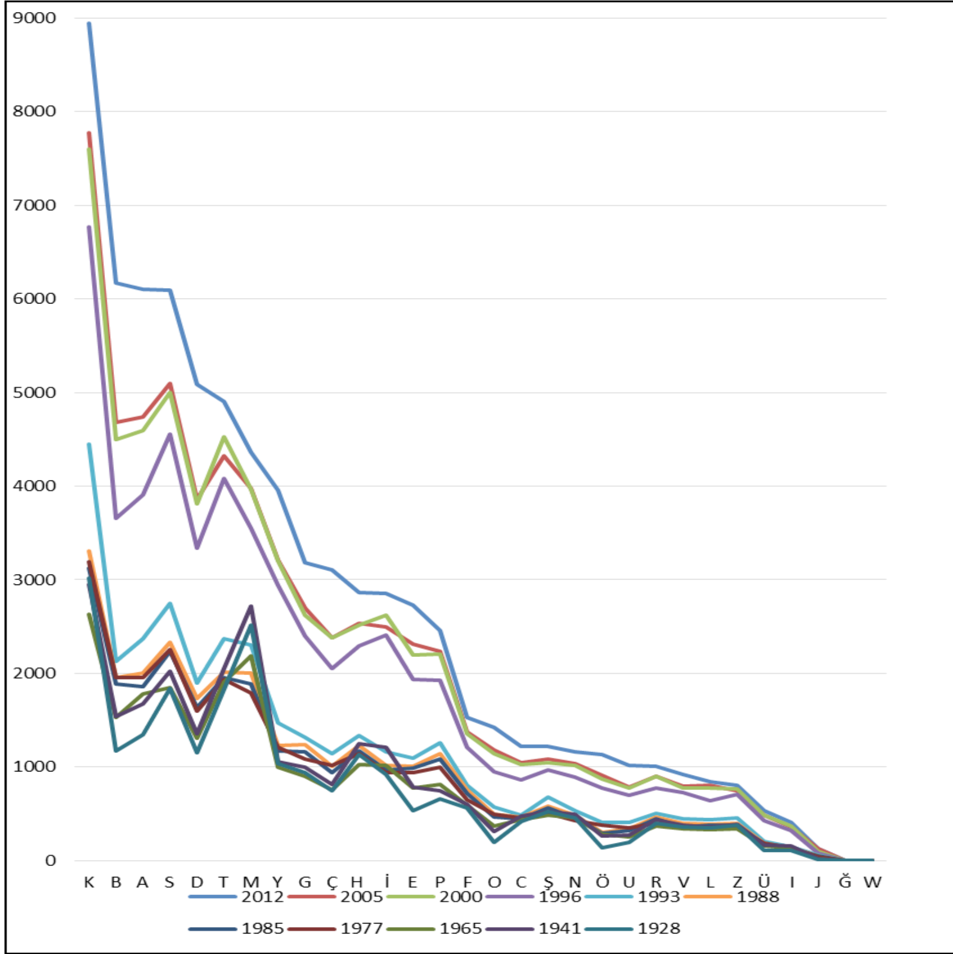
İkinci artış dönemi, 1985-1993 yılları arasıdır. Bu tarih aralığı Kurumun yapısındaki değişikliklerle bağlantılı olarak kılavuzların yapısal olarak da değişikliğe uğradığı dönemdir.

Üçüncü grup, 1996 yılı ile 2012 yılı arasındaki dönemdir. Bu gruptaki kılavuzlarda kelime sayısında önceki yıllarla mukayese edilemeyecek kadar artış olduğu görülmektedir. Ancak bu farkın dile yeni giren kelimelerden çok, dildeki her kelimeyi *Güncel Türkçe Sözlük*'e, dolayısıyla kılavuz dizinlerine alma eğiliminden doğduğunu da söylemek gerekir. İK 1996 ve İK 2000'de yardımcı fiillerle kurulan bütün fiil yapıları dizine girmiş, YK 2012'de bütün tasviri fi-

4- H. Parlakyıldız, kılavuzlar üzerinden yaptığı tarama çalışmasında 1928'den 1956'ya kadar olan baskılarda kelime sayısının arttığını, 1962'den itibaren 1977'kadar azaldığını ifade etmiş, bu azalma ve duraklamayı siyasi yapıdaki değişmelere bağlamıştır (Parlakyıldız, 1995)

iller dizine alınmıştır. Fiil isimleri ise bu son grup kılavuzlarda hem *-mA,* ile hem de *-mAk,* ekleri ile dizinlerde yerini almıştır. Yine fiilden fiil yapama ekleri olan *-DIr, -l, -n, -ş, -t* ekleri ile oluşturulan bütün fiiller, eşitlik eki olan *+CA*, isimden isim yapma ekleri olan *+CI, +CU; +lIK, +lUk; +CIlIk, CUlUk; +lI, +lU; +DAş* ekleri ile türetilen isimlerin de dizinlere girmesi kelime sayısını arttırmıştır. Kılavuz dizinlerinde bütün tür isimlerinin yer alması da kelime sayısını artıran bir başka sebeptir: *alabalıkgiller, bakterigiller, tepeli deve kuşugiller, şekerciboyasıgiller…* Yine benzer bir şekilde *bilimi, bilimci, bilimsel* kelimeleri ile oluşturulan birleşik yapılar da dizinlerde önemli bir yekûn oluşturmuştur. Son kılavuz YK 2012'de kimyasal simge adları da dizinde yer bulmuştur. Ağırlıklı olarak İK 2000 ve YK 1996'da olmak üzere Batı kaynaklı alıntı kelimelerin kaynak dildeki bütün yazım özellikleri ile kılavuz dizinlerinde yer aldığı da görülmüştür. Hatta bu iki kılavuzun dizininde w harfi ile başlatılarak dizine dâhil edilen iki kelime de bulunmaktadır.

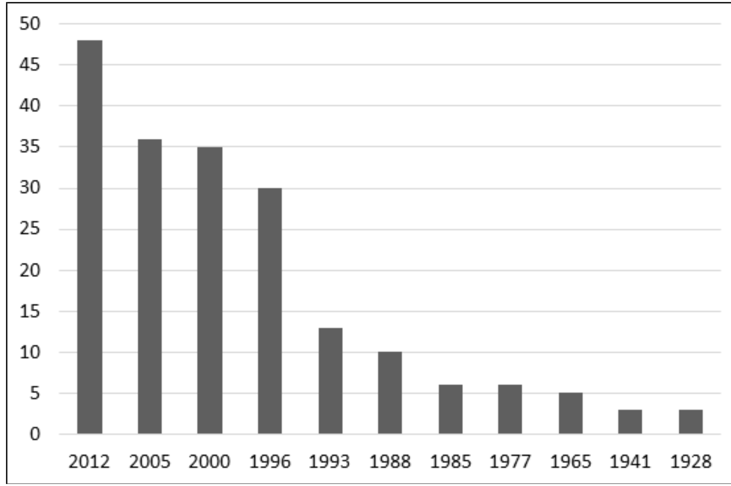
Herhangi bir yazım özelliği göstermeyen kelimelerin dizinlere girmesinin nasıl bir faydası olduğu konusu çok tartışılmış bir konudur. Kılavuzlar arasında bu konuda İK 1996 ve İK 2000'nin Sunuş bölümlerinde şöyle bir açıklama yer almaktadır: "Kılavuzun dizin bölümü geniş tutulmalı, sözlükteki bütün maddeleri, hatta daha fazlasını kapsamalıdır. Dizine bakan okuyucu, bitişik ayrı demeden her kelimeyi orada bulabilmelidir (İK 1996, s. IX)." Ceval Kaya ise bu konuda, yazım kılavuzlarının öncelikli özelliklerini sıralarken: "Kılavuz dilde kullanılan her kelimenin tek tek nasıl yazılacağını gösteren bir dizin olmamalıdır. Kılavuzda gösterilecek sayıca az ancak tutarlı kurallarla, dizine bakmaya gerek kalmadan her kelime doğru olarak yazılabilmelidir (Kaya, 1993, s. 5)" maddesini ilk sıraya koyar ki gerçekten bu konuda dikkat edilmesi gereken bir nokta olduğu çalışmaya konu olan kılavuzlardaki taramalar sırasında görülmüştür. Bugün sözlük dizininden takip edilen yazım kılavuzu doğal olarak sözlükçülüğün bir parçasıdır. Topaloğlu ve Kaçalin, dizinlerdeki kelime sayısını arttırmak için "sözlük kelimesi" niteliği taşımayan, yani özel bir anlam kazanmayan kelime ve tamlamaların sözlüklerde gösterilmemesi gerektiğini, belli anlamlar yüklenmemiş binlerce fiil isminin özel bir anlamı bulunmadığı için sözlüğe alınmasının doğru olmadığını, daha öz bir ifade ile sözlükçülüğün bir seçme ve ayıklama işi olup bir harmanlama işi olmadığını ifade etmiştir (Topaloğlu ve Kaçalin, 2009, s. 403). Dilde kullanılan her kelimenin dizine girdiği sıralamalarda gerçekten bir yazılış özelliği taşıyan kelimeleri bulmak ve yazılışı konusunda kalıcı bilgiler edinmek zorlaşmaktadır (Şekil 1).

Şekil 1. İncelenen Kılavuzlarda Harflere Göre Madde Başı Sayısı Dağılımı

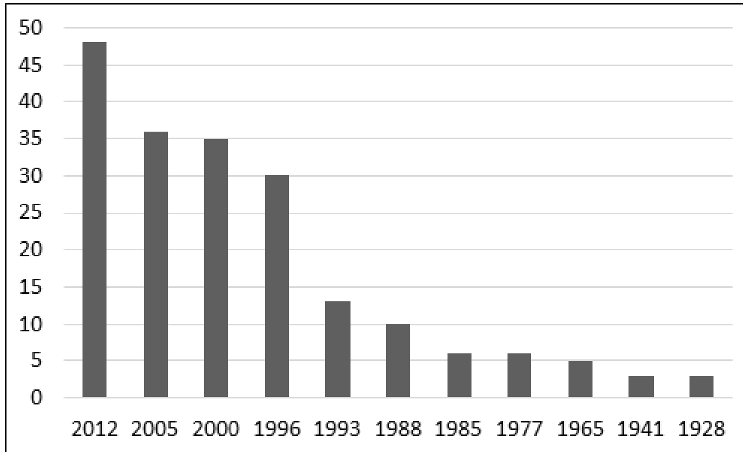
Dizinlerdeki kelime sayılarının artışına daha dikkatle bakıldığında özellikle yeni kavramların karşılanması için dilin üretken yapısının devreye girdiği açık bir şekilde görülmektedir.

Dilin söz varlığında eskiden beri var olan kelimelerin türetme ya da başka kelimelerle birleştirme yapılarak yeni ve farklı kavramları karşılamak üzere dizinlerde yer aldığını görmek mümkündür. Bu anlamda "çocuk" kelimesi üzerinden bir değerlendirme yapıldığında İL 1928'de dizine sadece üç farklı şekilde giren kelimenin; YK 2012'ye gelindiğinde 48 farklı yapıyla dizinde yer bulduğu görülmüştür (Şekil 2).

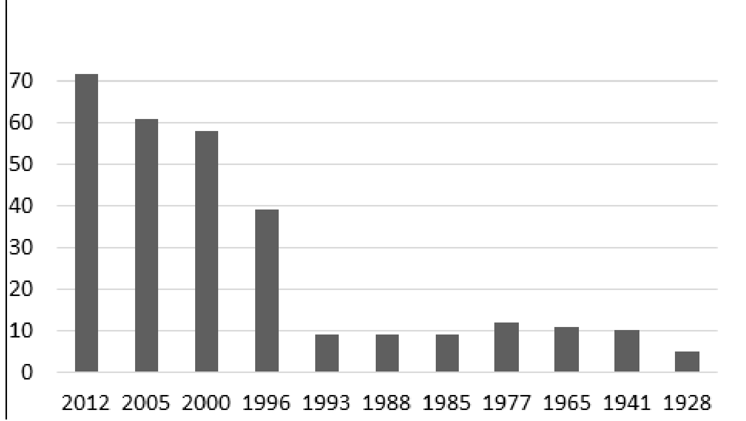
Şekil 2. Dizinlerde “Çocuk” Kelimesi ile Türetilmiş ya da Birleşik Yapılmış Kelime Sayıları

Bu konuda bir başka örnek olarak “toplum” kelimesi tarandığında, bu kelimeye İL 1928 ve İK 1941’in dizinlerinde yer verilmediği görülmüştür. Kelime, özleştirme çalışmaları ile birlikte üretilmiş, dilde benimsenerek tutulmuş; YİK 1965’te 5 farklı yapıyla dizinde yer almıştır. YK 2012’ye gelindiğinde ise kelimenin 59 farklı yapıyla dizinde yer aldığı görülmüştür. Bu örnek, dilin canlı yapısı içinde türetilen ve kabul gören kelimelerin nasıl gelişerek dilde yerleştiğini de göstermektedir (Şekil 3).

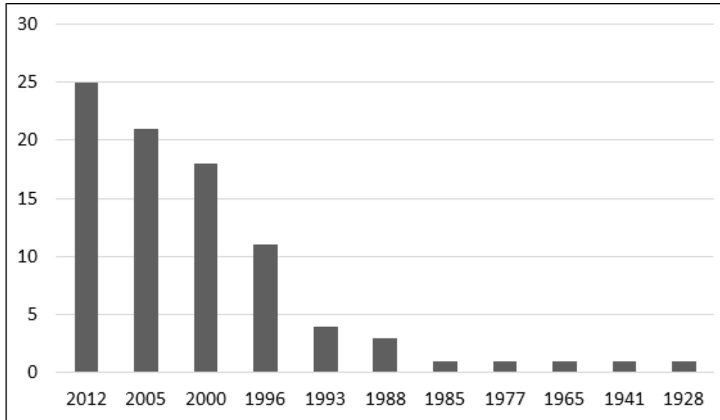
Şekil 3. Dizinlerde “Toplum” Kelimesi ile Türetilmiş ya da Birleşik Yapılmış Kelime Sayıları

Dizinlerdeki kelime sayılarının artışına alıntı kelimeler ve bu kelimelerden türetilen ya da birleşik yapılar oluşturan kavramlar açısından da bakılabilir. Bu konuda dilimize Arapçadan giren, uzun zamandır dilde kullanıldığı için benimsenmiş bir kelime olan "merkez" kelimesi taranarak değerlendirildiğinde; İL 1928'de sadece 5 farklı anlam ve yapıyla dizinde yer alan kelimenin, YK 2012'de 72 farklı yapıyla dizine alındığı görülmüştür (Şekil 4).

Şekil 4. Dizinlerde "Merkez" Kelimesi ile Türetilmiş ya da Birleşik Yapılmış Kelime Sayıları

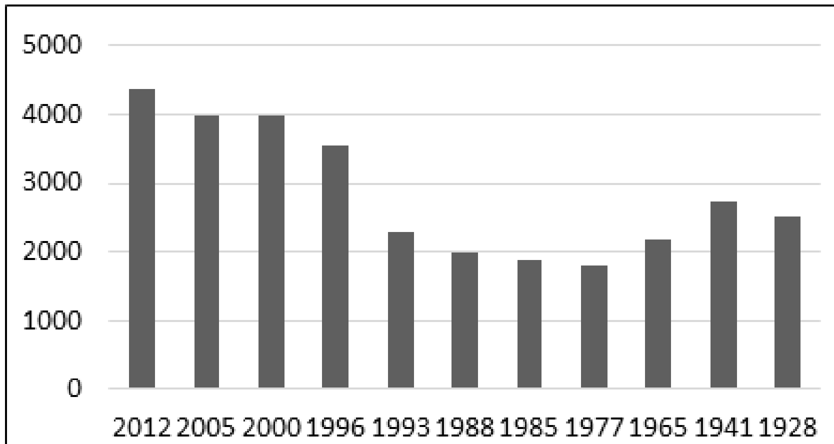
Batı kaynaklı alıntı kelimeler arasında yer alan ve dilimize Fransızcadan giren "kredi" kelimesi ise "merkez" kelimesi ile kıyaslandığında dile çok daha yeni girmiş bir kelime olarak incelenen kılavuzlardan İL 1928, İK 1941, YİK 1965 ve YYK 1977'de sadece bir kez dizine girmiş; kelimenin YK 2012'de ise 25 farklı yapıyla dizinde yer bulduğu görülmüştür (Şekil 5).

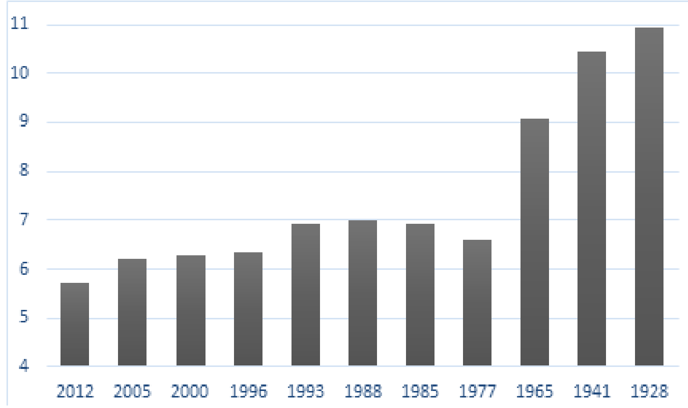
Şekil 5. Dizinlerde "Kredi" Kelimesi ile Türetilmiş ya da Birleşik Yapılmış Kelime Sayıları

Dizinlerdeki kelimeleri mercek altına aldığımızda kelime sayılarındaki artış azalış çizgisini etkileyen bir başka unsur daha tespit edilmiştir. Bu unsur, dil dışı müdahalelerle ortaya çıkan değişikliklerdir. Dilin canlı yapısı dışında gerek devlet politikaları ile gerçekleşen dil planlamaları gerekse dünya görüşü ya da siyasi düşüncelerin dile yansıtılması neticesinde, yaşayan dildeki doğal yükseliş çizgisinin farklı bir grafik ortaya koyduğu da görülmüştür.

Harfler bazında değerlendirmeler sırasında sadece kelime sayılarının artış azalış oranı değerlendirilmemiştir. Harfler bazındaki kelime sayılarının bütün dizindeki kelime sayısına göre oranlarına da bakılmıştır. Bu açıdan yapılan değerlendirmede m harfi ile başlayan kelimelerdeki artış-azalış çizgisi dikkat çekmiştir. M harfiyle başlayan kelimelerin her kılavuzdaki toplam kelime sayısına olan oranına baktığımızda en düşük oran YYK 1977'de görülürken İK 1985, İK 1988 ve İK 1993'te bu oran kısmen yükselmiştir. İK 1996, İK 2000, YK 2005 ve YK 2012'de oransal olarak tekrar azalma seyrine girmiştir. YYK 1977'deki bu bariz düşüş özleştirme politikaları sonucu Doğu kaynaklı alıntı kelimelerin dizinlerden çıkarılması olarak yorumlanabilir. Dizinlerdeki toplam kelime sayılarının harfler bazında oransal değerlendirmesinde m harfi ile başlayan kelimelerin, İL 1928, İK 1941 ve YİK 1965'teki oranları çalışmanın diğer kılavuzlarına oranla çok farklıdır (Şekil 6)

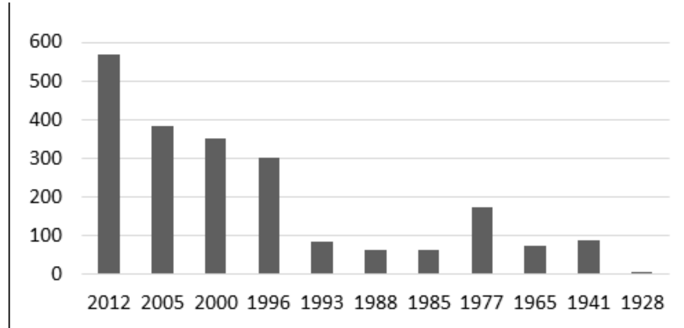

Şekil 6. Dizinlerde M harfi ile Başlayan Kelime Sayıları

Şekil 7. Kılavuz Dizinlerinde M Harfi ile Başlayan Kelime Sayılarının Toplam Kelime Sayılarına Oranı

Bu konuda bir başka örnek *-sal, -sel* ekiyle oluşturulan kelimelerdir. Bu eklerle türetilmiş kelimeler önceleri büyük tartışmalara sebep olmuştur. Bu konuda onlarca makale yazılmış olsa da konuya yaklaşım soğukkanlı bilimsel tartışmalardan çok, politik bir hüviyet taşımış, bu ekle türetilen kelimeleri kullanıp kullanmamak bir dönem için belli dünya görüşlerinin bir işareti olarak değerlendirilmiştir (Akbaş, 2018, s. 38). Bugün duruma yeniden baktığımızda *-sal/-sel* ekinin tahmin edilenden çok daha fazla işlev kazandığını özellikle terim yapmada üzerine fazlaca görev düştüğünü söylemek mümkündür (Bayraktar, 2019, s. 138). Bu ekle türetilen kelimelerin artış azalış eğrisindeki iniş çıkışlar dile dışarıdan yapılan müdahalelerin önemli bir göstergesi olarak değerlendirilebilir. Bu ekle türetilen kelimeler YİK 1977'de 172 rakamına ulaşmış; ancak TDK'nın yapısındaki değişikliklerin dizinlere yansımasıyla İK 1985'te tekrar 65'e düşmüştür. İK 1996'ya kadar aşağı yukarı aynı çizgide kalan bu ekle türetilmiş kelimeler YK 1996'da birden bire 300 kelimeye kadar yükselmiştir (Şekil 8).

Şekil 8. Dizinlerde *+sal, +se*l Ekiyle Türetilmiş Kelime Sayıları

SONUÇ

Yaklaşık yüz yıllık bir sürecin tarandığı çalışmada yaşayan dilin canlı yapısıyla bağlantılı olarak yakın bir tarihe kadar doğru yazım konusunda resmî başvuru kaynağı olan TDK kılavuzlarının dizinlerindeki kelime sayıları bir artış çizgisi göstermiştir. Bu artışın doğal nedeni hızla gelişen dünyada ortaya çıkan adlandırma ihtiyacıdır; ancak bu doğal neden dışında ilk tespit edilen nokta, daha önce dizinlere alınmayan birçok yapının ve türetilmiş kelimenin ilerleyen zaman içinde dizinlere girmiş olmasıdır. Tasviri filler, isimlerin yardımcı fillerle kurduğu fiil yapıları, fiil isimlerinin hem *-mA,* hem de *-mAk* ekli şekilleri, fiilden fiil yapma ekleri olan *-DIr, -l, -n, -ş, -t* ekleri ile oluşturulan bütün fiiller; eşitlik eki olan *+CA*, isimden isim yapma ekleri olan *+CI, +CU; +lIK, +lUk; +CIlIk, CUlUk; +lI, +lU; +DAş* ekleri ile türetilen isimlerin de dizinlere girmesi kelime sayısını arttırmıştır. Ayrıca tür adları, kimyasal simge adlarının da dizinlerde yer alması; özleştirme çalışmaları sonucu alıntı kelimelere karşılık olarak türetilmiş yeni Türkçe kelimeler dizinlerdeki kelime sayısının artışında önemli bir kısmı oluşturmuştur.

Yaşayan dilin canlı yapısına bağlı olarak gelişen ve değişen dünyanın günlük yaşama ve yazı diline yansıyan yeni kavramları da Türkçe köklerden türetilmiş ya da dilde yerleşmiş olan alıntı kelimeler ve Türkçe kelimelerle karma birleşik yapılar oluşturularak karşılanmıştır. Ortaya çıkan yeni kavramların dilde karşılık bulması konusunda bazen geç kalınmış bu da kelimenin kaynak dildeki aslı ile dile yerleşmesine neden olmuştur. Hem yapı, hem kelime hem de ekler bakımından birçok defa karma yapıların dile yerleştiği görülmüştür (Gözütok, 2008, s. 20): *atmasyoncu, amperölçer, milliyetperver, anons etmek, halaskâr, balkonumsu, dedektiflik, anonim şirket, fason mal…*

Dizinlerdeki kelimelerin azalması maalesef dilin doğal yapısı yanında dışarıdan müdahalelerle de olabilmiştir. Devlet eliyle gerçekleşen dil planlamaları, yazım kılavuzlarının yayımlanması konusunda alfabe değişiminden itibaren yetkili kurum olarak TDK'nın yapısındaki değişiklikler, bu değişikliklerle birlikte farklı dünya görüşlerinin dile şekil verme çabaları dizinleri etkileyen bir başka neden olarak tespit edilmiştir.

Çalışmanın dizin taramaları sırasında harfler bazındaki kelime sayılarının bütün dizin içindeki oranları değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmede M harfi ile başlayan kelimelerdeki inişli çıkışlı bir artış-azalış çizgisinden başka, bu harfle başlayan kelimelerin dizinlerdeki oranı diğer bütün harflerdeki değişime

göre büyük farklılık göstermiştir. M harfli kelimelerin her kılavuzdaki toplam kelime sayısındaki oranına baktığımızda en düşük oran YYK 1977'de görülürken İK 1985, İK 1988 ve İK 1993'te bu oran kısmen yükselmiştir. İK 1996, İK 2000, YK 2005 ve YK 2012'de oransal olarak tekrar azalma seyrine girmiştir. YYK 1977'deki bu bariz düşüş özleştirme politikaları sonucu Doğu kaynaklı alıntı kelimelerin dizinlerden çıkarılması olarak düşünülmüştür.

Bu artışın yanı sıra yine dilin canlı yapısı ile bağlantılı olarak oransal olarak az olmakla birlikte birtakım kelimelerin de dizinlerden çıktığı gözlemlenmektedir. Gelişen ve değişen dünya şartlarında hayatın bir parçası olmaktan çıkan kavramlar da dizinlerden çıkarılmıştır. Dizinlerden çıkan kelimeler arasında özellikle Doğu kaynaklı alıntı kelimeler için türetilen Türkçe karşılıkların tutması neticesi bu kelimelerin kullanımdan düştüğü ve zaman içinde de dizinlerden çıkarıldığı gözlemlenmiştir. Batı kaynaklı alıntı kelimeler hususunda ise sadece Türkçenin değil bütün dünya dillerinin, dile giren kelimeye müdahale hızının kullanım hızının çok gerisinde kaldığı ve yeni kelimeler üretme noktasında yeterli olamadığını da belirtmek gerekmektedir.

KAYNAKÇA

Akbaş, A. (2018). Türkçedeki sal/sel Sorunu. *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi,* 114, 36-38.

Akdağ, E. (2020). Türkçe Yazım Kılavuzları ve Yazımda Sağlanamayan Birlik. *Pesa International Journal of Social Studies*, 6, 69-81.

Aksan, D. (1977). Yazım, Önemi ve Yazım Sorunları. *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*, 35, 311-314.

Bağdemir, A. (2020). *Alfabe Raporu.* Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Bayraktar, S. F. (2019). *İşlekliği artan bir yapım eki: +sal, +sel.* Prof. Dr. Hidayet Bayatlı Hatıra Kitabı içinde (ss. 131-140). İstanbul: Kerkük Vakfı İktisadi İşletmesi.

Bulut, M. (2013). Cumhuriyet Dönemi'nden Günümüze Yapılan Türkçe Yazım Kılavuzu Çalışmaları ve Türkçe Yazım Kılavuzları Üzerine Bir Kaynakça Denemesi. *The Journal of Academic Social Science Studies (JASS)*, 6, 277-304.

Dil Encümeni (1928). *İmlâ lûgati,* İstanbul: Devlet Matbaası.

Gözütok, A. (2008). Türkiye Türkçesinde Karma Kelimeler. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 36, 17-22.

Kaplan, M. (1983). *Kültür ve Dil.* İstanbul: Dergâh Yayınları.

Kaya, C. (1993). Türkçenin Yazım Kılavuzu Üzerine Düşünceler. *Acun Türkçe'nin Gücü,* 1, 5-6.

Parlakyıldız, H. (1995). ***İmlâ kılavuzları üzerine bir inceleme.*** Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.

Sağol Yüksekkaya, G. (2013). *Türk dünyasının alfabeleri*. Elginkan Vakfı Geçmişten Geleceğe Türkçe, I. Türk Dili ve Edebiyatı Kurultayı Bildirileri içinde (ss. 393-407), İstanbul: Kitabevi.

Topaloğlu A. ve Kaçalin, S. M. (2009). *Sözlük.* TDV İslam Ansiklopedisi içinde, 37, 402-414, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları

Türk Dil Kurumu (1941). *İmlâ kılavuzu,* İstanbul: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Türk Dil Kurumu (1965). *Yeni imlâ kılavuzu,* Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Türk Dil Kurumu (1977). *Yeni yazım kılavuzu,* Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Türk Dil Kurumu (1985). *İmlâ kılavuzu,* Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Türk Dil Kurumu (1988). *İmlâ kılavuzu,* Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Türk Dil Kurumu (1993). *İmlâ kılavuzu,* Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Türk Dil Kurumu (1996). *İmlâ kılavuzu,* Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Türk Dil Kurumu (2000). *İmlâ kılavuzu,* Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Türk Dil Kurumu (2005). *Yazım kılavuzu,* Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Türk Dil Kurumu (2012). *Yazım kılavuzu,* Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.